

کلاس معکوس در پرستاری بزرگسالان و سالمندان: استفاده از نقشه مفهومی و تحلیل سوالات برای تقویت مشارکت دانشجویان

فهیمة شجاعی فر^{۱*}

نامه به سر دبیر

مقدمه: در سال‌های اخیر، روش‌های آموزش فعال و دانشجوی محور مانند کلاس معکوس در آموزش پرستاری، به‌ویژه در درس «پرستاری بزرگسالان و سالمندان»، اهمیت یافته‌اند؛ این روش دانشجویان را به یادگیرنده فعال تبدیل کرده و امکان به‌کارگیری مؤثر آموخته‌های نظری در موقعیت‌های بالینی را فراهم می‌کند. این مقاله تجربه دو ساله اجرای کلاس معکوس همراه با نقشه مفهومی و تحلیل سوالات را در دانشجویان ترم چهار بررسی کرده و تأثیر آن بر مشارکت، درک عمیق مفاهیم و رضایت یادگیرندگان را گزارش می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: کلاس درس معکوس، نقشه مفهومی، آموزش پرستاری

ارجاع: شجاعی فر فهیمة، کلاس معکوس در پرستاری بزرگسالان و سالمندان: استفاده از نقشه مفهومی و تحلیل سوالات برای تقویت

مشارکت دانشجویان. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد ۱۴۰۴؛ ۳۳ (۹): ۶۸-۹۳۶۴

۱- گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران.

* (نویسنده مسئول): تلفن: ۰۹۱۳۵۱۳۹۷۵۱، پست الکترونیکی: fahimehshojaefar@yahoo.com، صندوق پستی: ۸۹۱۶۸۷۷۴۴۳

سر دبیر محترم

در سال‌های اخیر روش‌های آموزشی فعال و دانشجوی محور در آموزش پرستاری مورد توجه فزاینده‌ای قرار گرفته‌اند تا دانشجویان نه صرفاً شنونده باشند بلکه مشارکت فعال در فرایند یادگیری داشته باشند. یکی از این روش‌ها، مدل کلاس معکوس Flipped classroom است، که در آن دانشجو قبل از کلاس، محتوای آموزشی را مطالعه یا مشاهده می‌کند و زمان کلاس برای فعالیت‌های تعاملی، تمرین و تحلیل اختصاص می‌یابد. به‌ویژه در آموزش پرستاری، ضروری است دانشجویان دروس تخصصی را عمیق‌تر بیاموزند و به سطوح بالاتر حیطه شناختی بلوم مانند تحلیل و ارزیابی دست یابند. این امر به آن‌ها کمک می‌کند آموخته‌های نظری خود را به‌طور مؤثر در موقعیت‌های بالینی به‌کار گیرند. مطالعه‌ای نشان داد که به‌کارگیری مدل ترکیبی «کلاس معکوس» همراه با «یادگیری مبتنی بر پروژه» و «کارورزی بالینی» در آموزش دانشجویان پرستاری، موجب بهبود معنادار در مشارکت دانشجویان، مهارت‌های کار تیمی و توانایی به‌کارگیری آموخته‌ها در موقعیت‌های واقعی می‌شود. این رویکرد می‌تواند شیوه‌ای مؤثر برای ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای در مراقبت از سالمندان باشد (۱). هم چنین براساس مطالعه‌ی Chen F و همکاران در سال ۲۰۲۱، نشان داده‌اند که به‌کارگیری روش «کلاس معکوس» در آموزش پرستاری، موجب بهبود معنادار در عملکرد تحصیلی، یادگیری عمیق‌تر و افزایش رضایت دانشجویان می‌شود (۲). از این‌رو، هدف این مقاله آن است که در چارچوب درس "پرستاری بزرگسالان و سالمندان ۲"، مدل مفهومی روش کلاس معکوس را با تأکید بر ترسیم نقشه مفهومی و تحلیل سوالات کلاسی تشریح کند، و از تجربه دو ساله نگارنده در اجرای هفت جلسه از این روش با دانشجویان ترم چهار پرده بردارد.

۱. تشریح مدل مفهومی کلاس معکوس

در مدل کلاس معکوس، سه بخش اصلی معمولاً مشخص هستند: فعالیت‌های پیش از کلاس، فعالیت‌های حین کلاس، و فعالیت‌های پس از کلاس (۲). در درس پرستاری بزرگسالان و سالمندان، ما اینگونه عمل کردیم:

• فعالیت‌های پیش از کلاس: یک هفته قبل از کلاس، محتوای ضبط‌شده (فیلم تدریس) در اختیار دانشجویان قرار می‌گرفت.

• فعالیت‌های حین کلاس: ابتدا مرور سریع مطالب از طریق رسم نقشه مفهومی (Concept Map) انجام می‌شد تا دانشجویان ارتباط بین مفاهیم را ببینند. سپس، به سوالات دانشجویان پاسخ داده می‌شد و دانشجویان در گروه‌های دو نفره تقسیم می‌شدند و به‌صورت مشارکتی به سوالاتی می‌پرداختند. شرایط امتحان نیز با عدم استفاده از گوشی، کتاب یا جزوه تنظیم شده بود، و فقط گروه می‌توانست مشورت کند. پس از جمع‌آوری سوالات، پاسخ‌های صحیح داده می‌شدند و بازخورد گروهی صورت می‌گرفت.

• فعالیت‌های پس از کلاس: در پایان هر جلسه کلاس معکوس، نظرسنجی یا پرسش‌هایی از دانشجویان می‌شد تا نظرشان درباره این نوع تدریس سنجیده شود.

مزیت این مدل این است که دانشجویان با آمادگی وارد کلاس می‌شوند، زمان کلاس صرف تعامل، بحث، تحلیل و شناخت عمیق‌تر مفاهیم می‌شود، و مدرس فرصت می‌یابد به حل نقطه‌ضعف‌ها بپردازد. مطالعات نشان می‌دهند که استفاده از کلاس معکوس در آموزش پرستاری ممکن است مشارکت رفتاری و شناختی دانشجویان را افزایش دهد و عملکرد تحصیلی و رضایت آن‌ها را بهبود بخشد (۳، ۴).

۲. مرور و تثبیت از طریق نقشه مفهومی و حل سوالات گروهی

یکی از ارکان مهم این پیاده‌سازی، استفاده از «نقشه مفهومی» برای مرور در کلاس است. این کار باعث می‌شود که دانشجویان در یک تصویر، ارتباط مفاهیم را ببینند، و نه صرفاً جزئیات. مطالعه‌ای توسط Smith و Keller نشان داد که اکثر دانشجویان از رویکرد کلاس معکوس، از جمله استفاده از مطالب پیش‌کلاس و فعالیت‌های آزمون گروهی، رضایت داشتند. هم‌چنین تحلیل کیفی این مطالعه نشان داد که کار در گروه‌های کوچک یکی از عوامل مؤثر در افزایش مشارکت و انگیزه یادگیری دانشجویان بوده است (۵).

در درس پرستاری بزرگسالان و سالمندان، من نقشه مفهومی را به صورت زیر اجرا کردم: در آغاز کلاس، روی وایت برد مفاهیم اصلی آن جلسه ترسیم می شدند و پس از آن، در قالب گروه های دو نفره سولاتی ۴ گزینه ای/ تشریحی را در رابطه با آن جلسه تکمیل می کردند. سولات نیز بر سه سطح طراحی شده بود:

- سولات دانشی: مفاهیم اولیه را یادآوری می کردند.
- سولات تحلیلی: روابط بین مفاهیم را مورد بررسی قرار می دادند.

• سولات کاربردی: دانشجویان را به استفاده از مفاهیم در سناریوهایی دعوت می کردند (مثلاً «اگر سالمندی با دو بیماری مزمن و کاهش فعالیت مراجعه کند، شما به عنوان پرستار چه اقدامات مراقبتی انجام می دهید؟»).

مطالعات نشان می دهند که یادگیری دانشجویان پرستاری در گروه های دو نفره باعث افزایش تعامل، احساس امنیت و یادگیری حرفه ای بهتر می شود (۶). هم چنین، بحث در گروه های کوچک عملکرد تحصیلی و رضایت دانشجویان را نسبت به روش سخنرانی بهبود می بخشد (۷).

تجربه دو ساله من از اجرای این مدل در ۷ جلسه، با مشارکت حداقل ۲۰ گروه دو نفره در هر جلسه، نشان داد که دانشجویان فعال تر شدند، سولات بیشتری مطرح کردند و در امتحانات گروهی به نتایج بهتری دست یافتند. بازخورد دانشجویان نیز حاکی از اثرات مثبت این روش بود، از جمله: «دیدن فیلم یک هفته قبل باعث شد با آمادگی بیشتری به کلاس بیایم»، «رسم نقشه مفهومی دید ما را نسبت به مطالب بازتر کرد»، «فعالیت گروهی و امتحان جذاب تر از تدریس به سبک سخنرانی بود».

بنابراین، ترسیم نقشه مفهومی در کلاس به صورت تأکید بر مشارکت گروهی، تحلیل مفاهیم و سولات کاربردی، یکی از عوامل کلیدی موفقیت بود.

۳. مزایا، چالش ها و نکات اجرایی

مزایا

- افزایش مشارکت فعال دانشجویان: تجربه شخصی من و مطالعات پیشین نشان می دهد که روش کلاس معکوس باعث

افزایش انگیزه، تعامل و آمادگی دانشجویان می شود و منجر به بهبود مهارت ها، دانش و نگرش دانشجویان پرستاری می شود (۲).
• امکان استفاده بهینه از زمان کلاس برای فعالیت های تعاملی، نه صرفاً انتقال مطلب (۸).

- ارتقای یادگیری عمیق تر: زمانی که دانشجو قبل از کلاس با مطلب آشناست، در کلاس امکان تحلیل، بحث و کاربرد بهتر فراهم می شود (۹).

چالش ها

- نیاز به تولید یا آماده سازی محتوای پیش کلاس (فیلم یا پاورپوینت صداگذاری شده) که زمانبر است.

• برخی دانشجویان ممکن است فعالیت های پیش از کلاس را نادیده بگیرند یا به موقع آماده نشوند؛ به طوری که مطالعه نشان می دهد که بعضی از دانشجویان با مدل کلاس معکوس مشکل داشتند (۲).

- مدرس باید تسلط لازم بر فعالیت های تعاملی کلاس داشته باشد و زمان بندی مناسبی را طراحی کند.

نکات اجرایی مهم

- ارائه محتوا حداقل یک هفته قبل از کلاس، تا فرصت دارد دانشجویان آن را ببینند.

• فیلم یا محتوای دیداری-شنیداری پیش از کلاس جذاب و با کیفیت باشد؛ مطالعات نشان داده اند که ویژگی های محتوای پیش از کلاس اهمیت دارند (۲).

- در کلاس، تقسیم دانشجویان به گروه های کوچک (دو نفره)، استفاده از نقشه مفهومی و سولات کاربردی، و فراهم کردن فضای تعامل گروهی، منجر به بهبود مشارکت و رضایت دانشجویان می شود.

• شرایط ارزیابی گروهی در کلاس باعث می شود دانشجویان احساس امنیت بیشتری کنند و مشورت و کار گروهی را تجربه کنند.

- بازخورد سریع و شفاف از پاسخ ها و تحلیل سولات، اهمیت دارد تا دانشجویان بفهمند اشتباهات چه بوده اند و چگونه می توانند ارتقا پیدا کنند.

عملکرد تحصیلی و رضایت دانشجویان را بهبود می‌بخشد. بنابراین، این روش می‌تواند به عنوان یک رویکرد مؤثر برای ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای و توانمندسازی دانشجویان پرستاری مورد استفاده قرار گیرد. در پایان، این مقاله می‌تواند به عنوان راهنمایی برای اساتید پرستاری باشد که مایلند کلاس خود را از حالت سخنرانی صرف به محیطی مشارکتی، فعال و دانشجوی‌محور تبدیل کنند.

تعارض در منافع: وجود ندارد.

• پایش و ارزیابی مداوم: باید بازخورد از دانشجویان گرفته شود و براساس آن روش بهبود یابد.

نتیجه‌گیری

روش کلاس معکوس در آموزش پرستاری، به ویژه در درس پرستاری بزرگسالان و سالمندان، موجب افزایش مشارکت فعال، انگیزه و تعامل دانشجویان می‌شود و فرصت بیشتری برای یادگیری عمیق و تحلیل مفاهیم فراهم می‌آورد. تجربه عملی و مطالعات پیشین نشان می‌دهد که استفاده از نقشه مفهومی، فعالیت‌های گروهی و سوالات کاربردی، هم می‌تواند

References:

- 1- Yang F-C, Chen H-M. *Examining Flipped Classroom and Project-Based Learning Integration in Older Adult Health Education: A Mixed-Methods Study*. Nurs Rep 2025; 15(8): 267.
- 2-Youhasan P, Chen Y, Lyndon M, Henning MA. *Exploring the Pedagogical Design Features of the Flipped Classroom in Undergraduate Nursing Education: A Systematic Review*. BMC Nurs 2021; 20(1): 50.
- 3-Ng EKL. *Student Engagement in Flipped Classroom in Nursing Education: An Integrative Review*. Nurse Educ Pract 2023; 68: 103585.
- 4-Naing C, Whittaker MA, Aung HH, Chellappan DK, Riegelman A. *The Effects of Flipped Classrooms to Improve Learning Outcomes in Undergraduate Health Professional Education: A Systematic Review*. Campbell Systematic Reviews 2023; 19(3): e1339.
- 5-Holst H, Hörberg U. *Students Learning in Clinical Practice, Supervised Inpairs of Students: A Phenomenological Study*. Journal of Nursing Education and Practice 2013; 3(8): 113-24.
- 6-Roshni M, Rahim A. *Small Group Discussions as an Effective Teaching-Learning Methodology for Learning the Principles of Family Medicine among 2nd-Year Mbbs Students*. J Family Med Prim Care 2020; 9(5): 2248-52.
- 7-Smith CR, Keller EG. *Interacting with the Material Differently: A Mixed Methods Study Exploring Nursing Student Engagement and Satisfaction with a Flipped Classroom Approach*. Journal of Nursing Education and Practice 2023; 13: 8.
- 8-Özbay Ö, Çınar S. *Effectiveness of Flipped Classroom Teaching Models in Nursing Education: A Systematic Review*. Nurse Educ Today 2021; 102: 104922.
- 9-Li B-Z, Cao N-W, Ren C-X, Chu X-J, Zhou H-Y, Guo B. *Flipped Classroom Improves Nursing Students' Theoretical Learning in China: A Meta-Analysis*. Plos One. 2020; 15(8): e0237926.

Flipped Classroom in Adult and Elderly Nursing: Using Concept Mapping and Question Analysis to Enhance Student Engagement

Fahimeh Shojaeifar^{*1}

Letter to editor

Introduction: In recent years, active and student-centered teaching methods, like the flipped classroom, have become more significant in nursing education, particularly in "adult and elderly nursing" courses. This approach engages students as active learners and enhances the application of theoretical knowledge in clinical practice. This article reports a two-year implementation of the flipped classroom with concept mapping and question analysis among fourth-semester nursing students, highlighting its effects on engagement, conceptual understanding, and learner satisfaction.

Keywords: Flipped classroom, Concept map, Nursing education.

Citation: Shojaeifar F. **Flipped Classroom in Adult and Elderly Nursing: Using Concept Mapping and Question Analysis to Enhance Student Engagement.** J Shahid Sadoughi Uni Med Sci 2025; 33(9): 9364-68.

¹Surgical Medical Nursing Group, School of Nursing and Midwifery, Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran.

Corresponding author: Tel: 09135139751, Email: fahimehshojaeifar@yahoo.com